

יב־יג תמוז

נביאים⁸), איז „צום הרביעי" — דער צום פון שבעה עשר בתמוז⁹ וואס אין דעם טאג איז „הובקעה העיר"¹⁰; און

(8) זכרי' ת, יט.

(9) כ"ה בירושלמי תענית פ"ד ה"ה. ספרי ואתחנן עה"פ שמע ישראל. תוספתא סוטה ספ"ו. רמב"ם בפיה"מ ל"ה פ"א מ"ג. הל' תעניות פ"ה ה"ד. טא"ח סתקמ"ט (אבל ראה ב"י שם ד"ה ור' עקיבא). רד"ק ומהר"י קרא זכרי' שם. ולדעת כמה כ"ה הגירסא גם בבבלי ר"ה יח, ב (הובא בח"י הר"ן וריטב"א שם. דק"ס שם).

אבל גירסת רוב הספרים בבבלי שם (וראה ראב"ע זכרי' שם, יח) „זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר" — והבבלי לשיטתו אויל דבראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז (תענית כה, ס"ב. וכ"ה בטושי"ע או"ח שם ס"ב), והקרא דזכרי' איירי לאחר חורבן בית ראשון. אבל ראה הערה הבאה.

והירושלמי לשיטתו (תענית שם) דקילקול חשבונות יש כאן וגם בראשונה הובקעה ב"י בו. וכן צ"ל בספרי ותוספתא שם (שהרי הוזכר שם * שבו הובקעה העיר).

והרמב"ם שכתב (הל' תעניות שם ה"ב) „הובקעה ירושלים בחורבן שני" מ"מ מפרש הכתוב דזכרי' על י"ז תמוז כנ"ל — כי לשיטתו נקבע הצום גם בראשון ל"ז תמוז, מפני שבאותו היום ** (נשתברו הלוחות ו) בטל התמיד (ראה צפע"נ לרמב"ם שם) ***.

(10) וראה ט"א ל"ה שם „דאפילו לגמ' דידן בא' נמי הובקעה ב"י כ"י" (אלא ששם כתב ש.מפני קלקול החשבונות לא ה' מתעניין בו (ב"י) אלא ב"י). והא דאמר בתענית שם דבראשונה הובקעה העיר ב"י תמוז — איכא למימר כמו שהפסוק לא רצה לשנות ממה שהיו סבורים הכי נמי התנאי

א. ווי באוואוסט, האט יעדער חודש זיין ענין ותוכן מיוחד¹; און פארשטאנ־דיק² (ובפרט — אז אלץ איז דאך בהשגחה פרטית), אז דער חודש וואס האט אין זיך א יום מיוחד (אדער — ימים מיוחדים) איז דער תוכן פון דעם חודש פארבונדן מיט דעם תוכן פון טאג (אדער — טעג).

[לדוגמא: אין חודש אדר האבן די ימי הפורים³ אויפגעטאן, אז דער גאנצער חודש איז נהפך געווארן לזמן פון שמחה — „החודש אשר נהפך להם גו"⁴ — ביז להלכה למעשה, אז דער גאנצער חודש איז כשר לקריאת מגילה⁵, אויך — „משנכנס אדר מרבין בשמחה"⁶; עד"ז חודש ניסן ווערט אנגערופן חודש הגאולה⁷ צוליב דעם וואס בחמשה עשר בו איז געווען די גאולה פון מצרים].

בנוגע דעם חודש תמוז געפינט מען אז ער האט אין זיך צוויי ענינים הפכיים:

דער יום מיוחד פון דעם חודש, וואס ווערט דערמאנט אין תורה שבכתב (אין

(1) ראה תרגום שני לאסתר ג, ז. וכל חודש יש לו מזל מיוחד (ר"ה יא, ב ובפרש"י שם. וצ"ע בשבת קנו, א שלא הובא מזל חודש). ובכל חודש מאיר צירוף מיוחד דעם הוי' (הובא במשנת חסידים במקומם). ועוד.

(2) וכן מוכח בתרגום שני שם.

(3) ולהעיר ממגילה יג, ב: נפל פור בחודש אדר . . ובשבעה באדר נולד. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 345 ואילך.

(4) מג"א ט, כב.

(5) ירושלמי ריש מגילה. וברמ"א או"ח סתרפ"ח ס"ז: והכי נהוג.

(6) תענית כט, ס"ז (ואילך). מג"א או"ח סתרפ"ז סק"ה.

(7) שמיר פט"ו, יא. ועד שאמריל: בניסן נגאלו בניסן תעידין להגאל (דעת ר"י ר"ה יא, רע"א. ובשמיר שם סתם כוות"י).

(*) ורק זה (דלא כבירושלמי שם).

(**) ואין מתעניין גם ב"י תמוז — מפני שלא רצו הצבור לקבל (ראה צפע"נ שם, שמפרש כן דברי הירושלמי תענית שם). או דבטל התמיד חמיר מבקיעת העיר.

(***) ועפ"י י"ל דאין להוכיח ממיש „הובקעה . . בחורבן שני" שיטתו בחורבן ראשון (ראה הערה הבאה) — כי אין מזה נפק"מ מכיון שבגלג"ה נקבע הצום (גם אז) ל"ז תמוז, ומכיון דלא ברירא ל"י נקט רק חורבן שני.

דאָס איז אַן ענין כללי אין דעם חודש ¹¹,

(גבורות ארי תענית שם, עיי"ש ובטריא שם).

[ו]יחזק יוח' ע"פ מה שפטרס בחדאי' מהרש"א תענית שם, דקלקול חשבונות פירוש' (לא טעות בחשבון, כ"א) ש.לפי קלקול חשבונות של האויבים שמונין לחמה לא ה' רק ב'ט' תמוז, אבל, בודאי ב"ז בתמוז בחודש הלבנה נבקעה העיר גם בראשונה (ומעולם התענו ב"ז לחודש הלבנה) *]. וכן מוכח שיטת רש"י בפירושו לנ"ך, שהרי הביא (ירמ' א, יב) כ"א יום .. שבין י"ז בתמוז שבו הבקעה העיר לתשעה באב שבו נשרף הבית — ועיה"פ (שם לט, ב. שם נב, ויז) דב'ט' נבקעה העיר, לא העיר כלום!

ועכצ"ל שס"ל, (ד'המשך) הכתוב (שם לט, ג) ויבואו גר' וישבו בשער החרד' מוכיח ** דב'ט' תמוז נכבשה רק חומה החיצונה (והבקעה העיר' היינו התחלת הבקעה. ודוחק צפת) וחומה הפנימית (דביהמ"ק) נכבשה רק אח"כ (ב"ז תמוז).

וכפריש"י שם, שנתקיימה כאן נבואה כ"י ובאו גר' פתח שערי ירושלים וגו'. ומש"פ לאח"ז בשער התוך, שער העזרה שער נקנור וכ"י [ולא ככרד"ק ומציד שם, שקאי על שער העיר, וכרד"ק שם דוישבו בשער התוך הוא, אחר שהבקעה העיר' (וקאי על השרים)] — עכצ"ל, דכוונתו שלאחרי קיום נבואה הניל נתקיים גם ההמשך שלה (ולכן הוסיף וגו') — ועל כל חומותי* (כולל חומות ביהמ"ק שבתוכה. ועפ"ז יתורץ בירמ' א, טו) שם דלכאורה אינו מזכיר העיר — ביהמ"ק וחומה (שלו).

[ובקאפסיל נב שם (ועד"ז במ"ב כה, ג"ד) אפטר לפרש, דמש"נ. בתשעה לחודש' קאי רק על, ויחזק הרעב גר' שבפסוק זה, ולא על מש"נ בפסוק שלאח"ז. ותבקע העיר גר' ***].

וראה לקמן הערה 41. ואכ"מ.

(11) ראה תרגום שני שם.

(*) ע"פ המבואר בפנים לתוך ב"ן הבבלי וירוש' — מתורץ מ"ש במג"א (סתקמ"ט סק"ב) ד.בעל נפש יתענה גם ב'ט', מיהו בירוש' איתא שבראשונה ה' ג"כ ב"ז כ"ו — שבפשוטו כוונתו (כ"מש במחזק"ש שם) דלפ"י גם בעל נפש איצ"ל להחמיר, ומשמע שכ"ה מסקנתו — והרי בבלי וירוש' הלכה כבבלי ?

(**) עפ"י מתורץ מה שבתענית שם (משא"כ בירושלמי ושמוע שם) הובא הכתוב דקאפסיל נב — ולא דקאפסיל לט שקדמו — כי בקאפסיל לט מוכרח הזמן רק בנוגע להתחלתו. ויבואר — דקאי (לפרש"י) על נבואה העליונה. שערי ירושלים.

(***) ועד"ז יש לתרץ במ"ש רש"י (ירמ' א שם)

ווי ס'איז פאַרשטאַנדיק פון דעם וואָס דער צום איז זיך מתייחס צום גאַנצן חודש ¹² — „צום הרביעי" (דער צום פון „רביעי לחדשים" ¹³);

ולפ"ן, איז דער תוכן פון חודש תמוז פאַרבוּנדן מיט היפך השמחה — פורעניות, ובפרט אַז פון שבעה עשר בתמוז און ווייטער הויבן זיך אַז די בין המצרים, ימי אבילות.

לאידך גיסא, איז אין אונזער דור נתגלה געוואָרן נאָך אַ יום מיוחד אין דעם חודש און מיט אַ תוכן הפכי — דער חג הגאולה פון יב"ג תמוז (ווען דער רבי דער שווער איז אינגאנצן באַפרייט געוואָרן פון מאסר און גלות), וואָס דאָס איז ניט געווען קיין גאולה פרטית, פאַר אים אליי, נאָר ווי ער שרייבט אין זיין באַוואוסטן בריף ¹⁴: „לא

(12) ובפרט לפמ"ש (ריטב"א ר"ה שם. תענית שם. תשב"ץ ח"ב סרע"א) דלכתחילה נקבע הצום לחודש זה (הרביעי) סתם ולא ליום מסוים (עיי"ש).

(13) ר"ה שם. ספרי ותוספתא שם.

(14) נדפס בסה"מ תרפ"ח ע' קמו ואילך. סה"מ תש"ח ע' 263 ואילך. וזה עתה (תשל"ח) עוה"פ בקונטרס בפ"ע.

תשעה באב שבו נשרף הבית — אף שמפורש לפנינו (מ"ב כה, ח"ט) „בשבעה לחודש .. וישרף את בית ה' — כי „בשבעה לחודש' קאי רק על הנאמר בפסוק ח, ולא על „וישרף גר' שבפסוק שלאח"ז, שהי' אח"כ (וראה תענית כט, א: בשבעה נכנסו כ"ו). ומ"ש בירמ' (נב, יב) „בעשור לחודש' (והחמירן בתענית שם (הובא ברד"ק (ורל"ג) מ"ב שם. מהר"י קרא ירמ' שם) דב'ט' סמוך לחשיכה הציתי כ"ו ונשרף (רובו) בעשור — לא נזכר ברש"י. אבל דאה רש"י איכה א, ב) — כי שם קאי גם על „ואת בית המלך .. בית הגדול" (שם, יג), ששריפת כהניל נגמרה בעשור לחודש.

(והסתירה ב"ן הכתוב דמ"ב שם דנבחרדאן בא ב'ז לחודש ובירמ' שם שבא בעשור לחודש — שאין רש"י מתרצה — כי מפורש בפשט: מ"ב שם נאמר שבא לירושלים, ובירמ' שם — שבא גר' עמד לפני מלך בבל. (משא"כ להרד"ק ירמ' שם שהוכרח לסרט הכתוב).

תמוז, עד"ז געפינט מען עס אויך אינעם נאָמען ¹⁷ פון חודש גופא — „תמוז“:

(א) „תמוז“ איז אַ נאָמען פון אַן ע"ז — ווי עס שטייט אין תושב"כ (יחזקאל ¹⁸) „הנשים יושבות מבכות את התמוז“ („דמות א' שמחממים אותו וכו'“ ¹⁹) — וואָס דאָס איז דער קצה הכי תחתון.

(ב) לאידך גיסא, ווערט אין חסידות מבוואר בארובה, אַז דער תוקף החום פון תקופת תמוז [וואָס דאָס איז דער טייטש פון וואָרט „תמוז“ — „לשון היסק“ ²⁰] איז בפנימיותו אַז ענין הכי נעלה. וואָרום דער שמש גשמי ווערט נשתלשל — ווי אַלע זאכן פון וועלט וואָס ווערן נשתלשל פון זייער ענין פנימי, ווי ער איז בשרשו הרוחני — פון „שמש הוי“ ²¹ („שמש ומגן ה' אלקים“ ²²)

[וואָס דערפאַר ²¹ איז עס אויך אַ משל ודוגמא אויף דעם העדר השינוי למעלה (אני ה' לא שנית ²³), און אויף ביטול העולמות ²⁴ — דער סאָמע היפך פון ע"ז].

די זריחת השמש פון ימי הקיץ איז בפנימיותה די זריחה פון שמש הוי' ²⁵, און דער תוקף החום פון תקופת תמוז איז פאַרבונדן מיט דעם תוקף הגילוי פון שם הוי' ²⁶; דאָס הייסט, אַז אין תקופת

אותי בלבד גאל הקב"ה ב"ב תמוז, כי אם גם כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה כו', וואָס דאָס איז כולל אַלע סוגי אידן. ד. ה. דאָס איז אַ חג הגאולה פאַר אַלע אידן.

און ע"פ כהנ"ל איז פאַרשטאַנדיק, אַז דער ענין הגאולה איז אַ תוכן עיקרי וכללי אין גאַנצן חודש תמוז.

[ס'איז קיין קשיא ניט: ווי קומט עס אַז במשך פון אַלע דורות ביז איצטיקן דור האָט מען ניט געוואוסט אַז דער תוכן פון תמוז איז (אויך) גאולה, ואדרכה — ס'איז געווען באוואוסט (פון דעם וואָס שטייט אין תושב"כ) נאָר דער ענין הפורעניות שבו ?

— ווייל, ווי מען געפינט עס אין תורה בכלל, אַז ס'ווערן נאָכאָנאָנד נתגלה ונתוסף נייע ענינים אין תורה און צוזאַמען דערמיט איז „הכל ניתן למשה מסיני“ ¹⁵,

והביאור אין דעם — יעדער ענין האָט זיין זמן ווען ער דאַרף נתגלה ווערן ¹⁶ (און פון ווען אַז מ'דאַרף עס מקיים זיין — וע"ד ימי הפורים ¹⁷ א. ז. ו.);

ועד"ז בעניננו: דוקא איצט, אין דרא דעקבתא דמשיחא — (בסמיכות ממש לביאת גואל אחרון — מלכא משיחא) — איז דער זמן ווען ס'האָט געדאַרפט נתגלה ווערן דער ענין הגאולה שבתמוז].

ב. כשם ווי ס'זיינען דאָ צוויי קצוות/דיקע ימים מיוחדים אין חודש

¹⁷ דשמו אשר יקראו לו כו' הוא כלי לחיות כו' (שער היחוד והאמונה פ"א).

¹⁸ ח. יד.

¹⁹ פרשיי שם. מפרשי נ"ך שם. מו"נ ח"ג פכ"ט (ועיי' ששייך להו"מ חודש תמוז).

²⁰ לשון רש"י שם.

²¹ ראה בארובה לקו"ש ח"ז ע' 155, ושי"נ.

²² תהלים פד, יב.

²³ מלאכי ג, ו.

²⁴ תניא פליג. שער היחוד והאמונה פ"ג.

²⁵ סדיה ביום השמיני עצרת תרל"ב. לקו"ש

ח"א ע' 4.

²⁶ המשך תעריב פרק קפ.

¹⁵ נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1088. ח"ז ע' 207.

וועד.

¹⁶ ראה בארובה לקו"ש ח"ז שם.

¹⁷ להעיר משבועות לט, א. וראה צפ"ע' למג"א

ט, כז.

איי, עס זיינען דא אזעלכע וואס באנוצן דעם זעלבן ווארט אלס א שם של ע"ז — איי, ע"ד מאמר חז"ל³⁰ (אויף אן ענלעכן ענין), "יאבד עולמו מפני השוטים" (בתמי"), צי דערפאר וואס "שוטים" האבן געמאכט פון "תמוז" א שם ע"ז, דארף עס צונעמען די אפשריות צו משבח זיין דעם אויבערשטן מיטן ענין הנעלה פון חודש תמוז (אז "שמש הוי" לייכט דאן בתוקף) ? !].

און אויך אין דעם פאל זעט מען דעם חידוש (ע"ד הנ"ל סוף סעיף א'): דאס וואס עס שטייט אין תושב"כ און אין געווען באוואוסט במשך אלע דורות, איז דער קצה הכי תחתון פון "תמוז" — אז דאס איז א שם ע"ז; און דוקא פנימיות התורה — ווי זי איז נתגלה געווארן בדורות האחרונים אין תורת החסידות — איז מגלה און מפרסם לכל, דעם קצה הכי עליון אין תמוז, דעם תוקף, "החום" פון "שמש הוי".

ג. לכאורה וואלט מען געקענט מסביר זיין דאס וואס איז דעם זעלבן חודש זיינען דא צוויי הפכים [צום (צוליב גלות וחורבן) און חג (ע"ש הגאולה)], אז היא הנתנת:

דער תכלית פון דעם צום יי איז (ניט דער צער וצום פאר זיך, מיזאל ח"י בלייבן ביים צום, נאר) אז דער צום זאל נתהפך ווערן, לששון ולשמחה ולמו-עדנים טובים)* — און דאס איז מובן מיט א כל שכן פון סיבת הצום, גלות, וואס תכליתה איז ניט דער גלות גופא, ח"י, נאר ארויסצוגיין פון גלות און זוכה זיין צו גאולה;

תמוז איז מאיר דער שם הוי' (שלמעלה מהטבע) מיט מער תוקף ווי א גאנצן יאר.

[דערמיט ווערט פארשטאנדיק בפשטות דאס וואס אידן רופן אן א חודש מיט א ווארט וואס איז א שם של ע"ז — ס'איז דאך דא דער איסור, ושם אלקים אחרים לא תזכירו גוי'²⁷ ?

אמת אז, כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה²⁸ און "תמוז" איז, כתובה בתורה כנ"ל — אבער ס'איז דאך נאר, מותר להזכיר, ניט א מוז — איז פארוואס האט מען לכתחילה אויסגעקליבן א נאמען (פון ע"ז) וואס מ'דארף האבן א היתר אויף אים ?

וע"פ הנ"ל איז עס מלכתחילה קיין קשיא ניט: דאס וואס מיר רופן דעם חודש, "תמוז" איז מצד דעם ענין הנעלה פון אט דעם שם²⁹ — וואס דאן איז מאיר דער תוקף החום פון "שמש הוי";

(27) משפטים כג, יג. מכילתא (פרש"י) שם. סנהדרין סג, ב.

(28) סנהדרין שם. וביראים ס"ה עה (ביראים השלם — ס"ה רמה. ובשינוי לשון) כיון שהתורה הזכירה ודאי נתבטלה*.

אבל להעיר מדעת זקנים בעה"ת בשלח יד, ב. וצ"ל שמחלק בין הזכרת גרידא, להזכרה לצורך שנותן בו ממשות (שזא אסור גם אם הזכרה בתורה) — כמש"ת בלקו"ש ח"ב ע' 667 ואילך. ובפרט שבנדר"ד הוא לא רק הזכרה כ"א קביעת שם חודש**.

(29) ובפרט ע"פ הידוע דשם כל דבר הוא חיותו (ופנימיותו) — והרי הפנימיות דתמוז הוא התוקף דשמש הוי, כדלקמן סעיף ו'.

(*) ושם: אינו אסור להזכיר אלא שם הניתן לאילץ לשם אלקות כו' אבל שם הדיוטות כו' שלא ניתן השם לשם אלקות ואינו נשמע אלקות ואדנות מותר.

(**) וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 167 ואילך.

(30) משנה ובריתא ע"ז נד, ב.

(31) ראה תרגום שני שם שסיבת הצום מסובב שלה הוא גיכ"ד, לא חזי למיקם עקתא* — ועצ"ק ממחז"ל דמגלגלין חובה ליום חייב (תענית כט, א).

זמן (אין איין חודש), איז פאַרשטענד-
לעך, אַז בעיקר דאַרף זיך דערהערן
דער ענין וואָס ער איז דער עיקר תכלית
והמכוון — די גאולה;

אפילו ווען מ'זאל זאָגן אַז ס'דאַרף זיך
אָנהערן דער ענין הגלות, ווייל דורך
דעם ווערט נתוסף אין עניני גאולה —
דוקא דערפאַר וואָס „לקתה בכפליים“
קומט דערנאָך די „נחמה בכפליים“³⁶ —
איז עס אַבער אַ טפל צו גאולה, ס'איז אַ
סיבה צום (שפּעטער'דיקן) עילוי פון
גאולה.

[ווייל אַז דערפאַר איז מנהג ישראל
צוצוגעבן³⁷ צום נאָמען פון חודש אב —
ווי ער איז געבראַכט אין תרגום³⁸ און
משנה³⁹ — דעם וואָרט „מנחם“ —
מנחם אב — צו מדגיש זיין גלייך ביי
זיין נאָמען אַז דער חודש איז עיקר ענינו
(ניט גבורות ודינים, נאָר) דער נִיחָוּם
אויף די ענינים פון אב³⁹].

ובמילא צריך ביאור: אויב מ'זאל זאָגן
אַז אין תמוז איז דאָ אויך דער
(עיקר —) תוכן פון גאולה — ווי קומט
עס, אַז במשך פון אַזויפיל דורות האָט
מען נאָר געוואוסט וועגן דעם טפל
(דער צום), און דער עיקר שבו איז
געווען ניט באַוואוסט?

ד. פון דעם אַלעם איז פאַרשטאַנ-
דיק, אַז דער תוכן פון חודש תמוז איז

און כדי צו דערמאָנען אַ אידן וועגן
דעם ענין — אים מערער זיין און ברענ-
גען צו טאָן אַליץ וואָס הענגט אָפּ אין
אים צו מאַכן אויס גלות (דורך מבטל
זיין די סיבה פון גלות — „מפני חטאינו
גלינו מארצנו וכו'“³²) —

האָט דער אויבערשטער אַריינגע-
שטעלט אין חודש תמוז (דער זמן פון
פורעניות) אַ טאָג פון גאולה. און ע"ד ווי
אין חודש אב איז אויך דאָ דער יו"ט פון
חמשה עשר באב³³ (און שבת נחמו)
וואָס דערמאָנט וועגן דער נחמה³⁴ וואָס
וועט קומען אויף דער אבילות פון תשעה
באב (און אויף די גבורות ודינים פון
חודש אב בכלל).

אַבער די הסברה איז ניט מספיק —
ווייל:

(א) דאָס וואָלט געווען מתאים ווען
דער טאָג מיטן תוכן פון גאולה קומט
נאָך דעם טאָג וואָס איז מדגיש דעם
גלות (ע"ד חודש אב, וואָס חמשה עשר
בו (ושבת נחמו) קומט נאָך תשעה באב);

וויבאלד אַבער אַז יב"ג תמוז זיינען
פאַר שבעה עשר בתמוז³⁵ (ובין
המצרים), איז דערפון משמע, אַז דער
ענין הגאולה שבתמוז איז (ניט די בחי'
גאולה וואָס קומט (שפּעטער) אַלס
תוצאה און תכלית פון גלות, נאָר פאַר-
קערט גאָר) אַ גאולה וואָס איז אַלס
הקדמה צו גלות.

(ב) ווען די צוויי ענינים — גלות
וגאולה — קומען צוזאַמען אין איין משך

(36) ראה יל"ש ישעי' רמז תמה. וראה אוה"ת
לני"ך שם. ד"ה נחמו שם רפ"ח.

(37) ועד שי"א שבכתובות וכו' כותבים מנחם
במקום אב (גט פשוט סקכ"ז סקליה) וראה
אנציקלופדיא תלמודית מע' אב הדעות בזה. ושי"ן.

(38) תרגום שני למגילת שם. תיב"ע שלח יג, כה.
(39) תענית פ"ה מ"ה. ויעוד.

(39) וגם שם „אב“ עצמו מורה על הרחמים —
יל"ש שם עה"פ (נא, יב) אנכי אנכי. וראה ד"ה נחמו
שם פ"י. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1080 ואילך.

(32) נוסח התפלה — מוסף דיו"ט.

(33) משנה סוף תענית.

(34) ראה (בנוגע לט"ז באב) רשימות הציצ
לאיכה (אוה"ת לני"ך ח"ב ע' אצ"ו). ד"ה נחמו עת"ר.
ויעוד.

(35) והתחלת הגאולה — כבר היתה בג' תמוז,
כדלקמן בפנים.

מרוב אהבתו" איז „רחץ ה' את צואת בנות ציון“⁴²;

[ויל' אז דאס איז אויך מרומז אין דעם סדר הקביעות (א"ת ב"ש וכו'), וואס דאס איז דאך געבראכט פון גדולי ופוסקי ישראל⁴³, אז תשעה באב (ועד"ז שבעה עשר בתמוז — וואס איז די התחלה פון חורבן דתשעה באב) איז חל אלעמאל אין דעם זעלבן טאג אין וואך ווי דער יום ראשון דפסח — ד.ה. א רמז אז ביידע זיינען בפנימיות איין ענין, אז אויסדרוק פון חסדו ית']

ואדרבה: אין דעם דין איז מלובש פנימיות האהבה, זי ווערט נתגלה מער אין אז ענין פון היפך (אין גבורות כו'); על דרך ווי אז אב וואס באשטראפט זיין זון דערפאר וואס ער האט געטאן א זאך וואס ער האט נישט געטארט טאן — איז דאך די שטרענגקייט פון אב א תוצאה פון תוקף האהבה שלו (וואס דערפאר האט די הנהגה בלתי רצוי' פונעם זון אזויפיל אים דערנומען ביז אז ער טוט א פעולה היפך טבעו'), די פנימיות האהבה קומט ארויס אין דער תנועה הפכית פון שטרענגקייט.

דערמיט איז חסידות מבאר, וואס לעתיד לבא וועט תשעה באב ווערן א יו"ט (ואדרבה — נאך א גרעסערער יו"ט ווי אנדערע ימים טובים)⁴⁴

— דלכאורה: אמת טאקע אז נאכ-דעם ווי עס וועט זיין געבויט דער ביהמ"ק השלישי וועט שוין נישט זיין קיין

טאקע דער ענין ה"צום" שבו, נאך איז דעם גופא זיינען פאראן צוויי אופנים, ווי צו פארשטיין דעם ענין ה"צום:

(א) ווי ער איז בחיצוניות — וואס דאן זעט ער זיך ווי א זאך פון פורעניות.

(ב) די פנימיות פון צום — דער צום ווי ער וועט זיין לעת"ל, וואס דאמאלס וועט זיין ונגלה כבוד הוי"צ^{39*} — א טאג פון ששון ושמחה ומועד טוב. ד.ה. די הכרה, אז ס'איז נישט נאך פורעניות צוליב גאולה, נאך אז דער צום גופא איז בפנימיותו אז ענין פון „ששון ושמחה“; ווייל⁴⁰ אויך די פורעניות אליין זיינען בפנימיות אז אויסדרוק פון דעם אוי-בערשטנ'ס אהבה צו אידן⁴¹, וואס דערפאר איז „כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו

^{39*} ישעי' מ, ה.

(40) בכל הבא לקמן — ראה בארוכה אוה"ת מסעי ס"ע אישפד ואילך. וראה גם תורת חיים בראשית מ, ס"ג ואילך. רשימות ה"צ' לאיכה שם (ע' א"מ). ועוד. וראה לקו"ש ח"ב ע' 360 ואילך. ולהעיר ג"כ מרשימות ה"צ' לאיכה שמפרש כו"כ פסוקי איכה למעלותא, עיי"ש בארוכה.

(41) ונתגלה גם בעת החורבן גופא, וכמחז"ל (מדרש תהלים מזמור עט. איכ"ר פ"ד, יד) דשפך הקב"ה חמנו על עצים ועל אבנים כו'. וראה לקו"ש ח"ב שם.

ואולי י"ל, שלפי שיטת הירושלמי שנבקעה העיר בי"ז תמוז (כנ"ל הערה 9) — מה שנאמר בכתוב „בתשעה לחודש“ (וכקושיית מפרשי הירושלמי שם. וראה חת"ס לירוש' שם. יפה עינים לר"ה יח, ב) הוא מפני שהגזירה היתה על ט' תמוז, אלא שהקב"ה האריך אף (מפני תוקף חסדו) עד י"ז תמוז שלא תבקע העיר אולי יחזרו בתשובה. ועי' שעיכב גבריאל הגחלים (ויק"ר כפ"ז, ח. מדרש משלי א, כד. ועוד). וראה יומא ע"ז. א. ואכ"מ.

ועי' משנת"ל (הערה 10) דעת רש"י, דבט' תמוז נכבשה חומה התיצונה ומ"מ לא כבשו חומה הפנימית ונכנסו לעיר עד י"ז תמוז — נמצא, שעכבם הוי"צ באמצע החומות ח' יום אולי יחזרו בתשובה!

(42) ישעי' ד, ד. אנה"ק סכ"ב.

(43) טושי"ע או"ח סתכ"ח ס"ג.

(44) שהרי מלובש בו פנימיות האהבה. וראה פסיקתא רבתי פ"י על נהרות בבל בסופו: אין שמחה בא אלא בתשעה באב כו'.

דעריבער האט דער אויבערשטער געמאכט — אלס הכנה והקדמה צו בין המצרים — דעם נס פון י"ב תמוז,

ובפרט אז אין דער גאולה האבן זיך אויסגעדריקט די צוויי קצוות הנ"ל (בנוגע צו גלות בכלל) — ווי עס מוז פריער זיין אז ענין פון גבורות [ווארום דער „יתרון האור“ נעמט זיך דוקא „מן החשך“⁴⁹], אבער „לאחר שעשה הדין“ זעט מען ווי דער חושך וגבורה איז בפנימיות געווען (צוליב, און נאכמער — אין אים גופא איז דא) תוקף החסד ויתרון האור:

פון איין זייט איז דער רבי דורכגע-גיין די יסורים און עינים פון מאסר אויף דעם שווערסטן אופן, ביז צו האבן א פס"ד פון היפך החיים ר"ל:

לאידך גיסא אבער, האט מען געזען אין דער גאולה פון י"ב תמוז (ניט נאר די באפרייאונג פון רבי'ן, נאר) ווי דער גאנצער מהלך הדברים פון מאסר איז בפנימיות געווען — ניט ח"ו אז ענין פון „הגבלה“, נאר פארקערט — תוקף החסד⁵⁰, דער אויסטרעטן דעם וועג צו

ארט פאר אבלות אין תשעה באב על ביהמ"ק שחרב, אבער פארוואס זאל דאס נאך ווערן א יו"ט — „הלא אין כאן אלא היציאה מן היגון ויהי א"כ כאילו לא נחרב שלא יהי ט"ב יום מר“⁴⁵? והביאור —

ווייל דער תוכן פון תשעה באב איצט איז די פנימיות האהבה שלמעלה: נאר כל זמן עס הערשט נאך בגילוי די בחי' פון גבורה ו„רוגז“ שלמעלה (אין זמן הגלות) און די פנימיות האהבה איז בהעלם, האט דער טאג פון תשעה באב דעם תוכן פון א צום (מיט אלע דינים פון צום):

אבער „לאחר שעשה הדין וכלה הרוגז“⁴⁶ — וואס וועט זיין לעת"ל — וועט בלייבן נאר און — בגילוי די פנימיות האהבה וואס איז דא בשייכות צו דעם טאג, וועט עס שוין בדרך ממילא ווערן א טאג פון ששון ושמחה כו'.

ה. וי"ל אז דאס איז דער טעם וואס במשך די אלע דורות האט מען (באופן גלוי) געקענט האבן נאר דעם ענין הצום שבתמוז — ווייל, כנ"ל, דער תוקף ופנימיות האהבה (והגאולה) פון תמוז איז אנגעטאן בהתלבשות — דוקא אין עינים פון גבורות:

נאר אין דרא דעקבתא דמשיחא, ווען עס הויבט זיך שוין אז די „טעימה“ און „התנוצצות“ פון דער גאולה העתידה⁴⁷, איז געקומען דער זמן צו געבן „טועם“ זיין אויך דעם ענין — צו קענען דער-פילן ווי די פנימיות פון צום (ובין המצרים בכלל)⁴⁸ איז אז ענין הכי נעלה:

פנימיות התורה מאיר גם עתה הפנימיות שביסורים כו', כצאת השמש בגבורתו (ומשו"ז דוקא פנימיות התורה מפרש עניני התוכחה — כברכות (בלקיות בחוקותי מן, א ואילך. אהיה תבא ע' התרצב ואילך). וראה לעיל הערה 40). ועיי"ש שזה ענין נעלה יותר מג' האופנים המבוארים בתניא (פכ"ו). אגה"ק ס"א. אגה"ק סכ"ב) כי ע"י פנימיות התורה רואים גם עתה מלכתחילה הפנימיות שבוה.
(49) לשון הכתוב — קהלת ב, יג. וראה ספר הערכים-חב"ד ע' אור — ביחס לחשך סעיף ה' (ע' חקפא"ב), וש"נ. וראה שם סעיף ט' (ע' תקצו ואילך) וש"נ.

(50) ומטעם זה י"ל שגם הימים שבין ט"ו סיון (יום בו נאסר כ"ק מו"ח אדמו"ר) וי"ב תמוז ימי סגולה הם, כמשנית כמ"ס (לקו"ש חיד ע' 1321. ועוד).

(45) ל' אהיה מסעי שם ע' אשפה בתחילתו.

(46) ל' אהיה שם ע' אשפו.

(47) ראה לקו"ש ח"א ע' 59. ועוד.

(48) עדמנחת (לקו"ש שם ע' 283 ואילך) שצ"י

דעם רבי'ן, און דערנאך וועלן זיי ווידעראמאל זוכן אן עליה כו' ר"ל;

האט די גאולה פון י"ב תמוז מגלה געווען, אז אין אמתי'ן איז דער טאג פון ג' תמוז געווען (ניט א התחלה פון גלות, נאך) דער ערשטער שלב אין דער גאולה⁵⁵ — ס'איז א טאג פון ישועה והצלה; און נאכמער: די ישועה והצלה (חסדים) פון דעם טאג (ווען דער רבי איז באפרייט געווארן פון מאסר), איז, אין געוויסע פרטים, מער אויפטו ווי די פון י"ב תמוז (וואס איז נאך געווען א גאולה פון גלות)⁵⁶.

ו. דערמיט וועט אויך נתבאר ווערן בתוספת דער ענין פון די צוויי קצוות אין דעם נאָמען „תמוז“:

אין משך פון דורות, ווען אין תמוז האט זיך נאך אנגעהערט זיין תוכן ווי ער איז בחיצוניות (דער צום ופרעניות שבו), האט מען בפרסום געוואוסט נאך פון תמוז אלס א שם פון ע"ז — ד.ה. ס'איז א זמן פון העלם והסתר אויף אלקות, ביז תכלית ההעלם והסתר (שם ע"ז):

בשעת אבער ס'איז געווארן געענטער צום זמן הגאולה, האט פנימיות התורה — וואס אנטפלעקט די פנימיות פון יעדער זאך — מגלה און מפרסם געווען די פנימיות פון „תמוז“⁵⁷, אז דוקא אין דעם חושך איז דא דער (כח אויף) „יתרון האור“ — דער תוקף החום פון „שמש הוי“.

פארברייטערן די ארבעט פון הרבצת התורה כו' אויף גאָר אן אנדערן און העכערן אופן, ביז צו דערגרייכן בכל קצוי תבל,

[ובלשון רז"ל⁵¹ (וואס דער רבי (מהורש"ב) נ"ע⁵² האט גענוצט בנוגע דעם מאסר פון אלטן רבי'ן) — הזית הזה כשכותשין אותו (דוקא) הוא מוציא שמנו — די כתישה איז א שלב אין דעם סדר פון „מוציא שמנו“⁵³].

און נאכמער: די גאולה פון י"ב תמוז האט אויך מהפך געווען איינעם פון די מאסר (וגלות) טעג גופא (פון פאר י"ב תמוז) אין א טאג פון ששון ושמחה — ניט נאך מהפך געווען צו א הכנה והתחלה צו דעם שפעטערדיקן עילוי פון גאולת י"ב תמוז, נאך אז ער גופא איז א טאג פון גאולה (ע"ד ווי דער צום גופא ווערט נתהפך לששון ולשמחה):

ג' תמוז, ווען דער רבי איז באפרייט געווארן פון מאסר און איז פארשיקט געווארן אויף דריי יאָר אין גלות, האט דאָ (אין יענעם יאָר) איינגעזען ווי נאך א שלב אין זיין מאסר — א פארשיקונג צו זיין אין גלות, וואס אין געוויסע פרטים איז דאס אזוי שווער ווי מיתה (ווי דער חינוך⁵⁴ איז דאס מסביר),

ביז, אז דאן האט מען ניט געוואוסט צי דאס איז א פארלייכטערונג כו', אדער נאך א וועג צו פטור ווערן פון דעם לחץ פון חוץ לארץ צו באפרייען

55) ולהעיר שג' תמוז חל לעולם ביום בשבוע שחל א' דפסח (התחלת גאולת מצרים). וי"ל, דזה שג' תמוז חל ביום בשבוע שחל י"ז תמוז, הוא להורות שגאולה זו מגלה הפנימיות של הצום (ע"ד הגיל בפנים סעיף ד' — לענין פסח ותשעה באב).
56) ראה גם לקריש חיד ע' 1315. ועוד.
57) ראה לעיל הערה 48.

51) ראה מנחות נג, סעי'ב. שמור' ר"פ תצוה.
52) ס' השיחות תורת שלום ע' 26 (ושם: והגם שקשה לאמר אבל האמת הוא כן).
53) וראה לקריש חיד ע' 242 — די"ל שימי המאסר (כ"ט יום ומקצת יום למד' היו „יום לשנה" לשנות (מוציא שמנו —) נשיאותו, עיי"ש.
54) מצוה חי.

מען דעם גילוי פון פנימיות התורה וואס האט מגלה און מפרסם געווען דעם תוכן פנימי פון די טעג — אז אין זיי איז דא דער תוקף האהבה פון דעם אוי-בערשטן צו אידן; און אלס הקדמה צו די טעג האט מען דעם חג הגאולה פון י"ב י"ג תמוז, וואס האט באוויזן ווי מען קען אין דעם זמן הגלות גופא⁵⁸ ארויס-ברענגען אט דעם עילוי פנימי בגילוי (באופן אז סיווערט בטל דער העלם והסתר אויך אין חיצוניות):

און דאס איז מעודד און מחזק א אידן צו קאכן זיך אין די טעג אין דעם פנימיות'דיקן תוכן פון גלות, ועל אחת כו"כ אז ער זאל ניט באוויקסט ווערן פון דער ביטערקייט און אראפגעפאלנקייט פון מצב הגלות —

[ער מוז היטן אלע דיני אבלות וכו']
פון בין המצרים, ווי עס מאַנט זיך ע"פ שו"ע, אין אלע פרטים, אבער ער געפינט עצות ע"פ התורה צו טאן אין עניני שמחה אויך אין די טעג — לדוגמא: דורך מאַכן א סיום מסכת וואס ווערט א „יומא טבא לרבנן“⁵⁹ אויך אין די טעג (ביז אז מ'קען עסן א סעודה של בשר ווען מ'מאכט א סיום מסכת אין די ט' ימים⁶⁰): אדער בכלל קאכן זיך נאך מער אין לימוד התורה וואס איז משמחי לב⁶¹, ובפרט אין דעם לימוד פון הל' בית הבחירה וכו' (וועגן בנין ביהמ"ק וכיו"ב), וואס דורך דעם לימוד בתורה

און נאכדעם ווי דער ענין איז נתגלה געווארן אין תורה — איז עס דערנאך אראפגעקומען אין וועלט, אין דעם נס פון י"ב תמוז, אין וועלכן מ'האט געזען בעיני בשר דעם תוקף הגילוי פון „שמש הוי" שלמעלה מהטבע, וואס האט דורכגעבראכן דעם סאמע נידעריקסטן העלם און חושך, דעם טיפסטן און ערגסטן מנגד אויף תומצ, ביז אז זיי גופא האבן מסכים געווען אויף דעם שחרור פון רבי'ן — וויסנדיק, אז דאס גופא וועט מעודד זיין די עוסקים בהרבצת התורה כו' אין יענער מדינה: ד.ה. אז די זעלבע וואס האבן ארעס-טירט דעם רבי'ן צוליב זיין ארבעט אין הרבצת התורה כו', האבן זיי גופא „מסכים“ געווען צו א תוספת אין אט דער ארבעט אין יענער מדינה!

ז. איינע פון די גאר פשוט'ע הוראות וואס מ'דארף ארויסלערנען פון ענין הנה"ל:

בשעת עס דערנענטערן זיך די טעג פון בין המצרים און א איד הויבט זיך אן אריינטראכטן ווי גרויס ס'איז די פינסטערניש פון זמן הגלות בכלל און פונעם זמן פון עקבתא דמשיחא בפרט, קען ער דאך, ר"ל, אריינפאלן אין א מצב פון יאוש, ניט וויסנדיק ווי אזוי ער וועט קענען בייקומען די אלע שוועריקייטן.

ער ווייס טאקע אז דורך (און פון) דער מאַטעריעל און יסורים אין זמן הגלות וועט דערנאך ארויסקומען אן עילוי בשעת דער גאולה; אבער איצט געפינט ער זיך דאך פאָרט אין אזא פינסטערן און ביטערן גלות — ווי קען ער איצט בייקומען די אלע שווערי-קייטן?

איז אויף דעם די הוראה, וואס לערנט און איז מעודד, אז אדרבה: דוקא אין דעם דור, דרא דעקבתא דמשיחא, האט

(58) ובוזה יש עילוי גם על היפור הצומות לעתיד (לאחרי שיתבטל הגלות).

(59) שבת קיח, סע"ב ואילך. רמ"א יו"ד סרמ"ז סכ"ז. וראה באר היטב שם.

(60) ראה רמ"א או"ח סתקנ"א ס"י. ובמג"א שם (סקל"ג): דגם לגמר מצוה עושים סעודה.

(61) שו"ע או"ח בהל' ת"ב (ר"ס תקנד).

ווי זיי וועלן זיין לעתיד לבא — אז
יהפכו ימים אלו „לששון ולשמחה
ולמועדים טובים“.

(משיחות ש"פ שלח וש"פ חוקת תשל"ז)

אין עניני „צורת הבית" איז „אני מעלה
עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית" ⁶²
וואס די הנהגה ברענגט ארויס לידי
גילוי ⁶³ די פנימיות פון בין המצרים —

(62) תנחומא צו יד. וראה בארוכה לקמן ע' 412
ואילך.

(63) וי"ל שעי"ז מגלה זה ש"כול לתקן שלא ע"י

יסורים... כי הוא כל יכול" (אוה"ת מסעי ע' א'שצא
בתחלתו).

פינחס

יב"ג תמוז

אין זהר¹. וואס דאס וואס (די ביידע) נעמען האבן דעם זעלבן מספר איז א באווייז אויף א (פנימיות/דיקער) שייכות (און ענלעכקייט) צווישן זיי², ובפרט ווען די גימטריא ווערט געבראכט אין תורה.

אויך זעט מען די שייכות צו דעם (ערשטן) נאמען פון בעל הגאולה — יוסף — ווארום פינחס איז מזרעי דיוסף, ווי דער פסוק³ איז מדגיש „ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל („מזרע יוסף שפטפט ביצור“⁴) לו לאשה ותלד לו את פינחס“.

און פון דעם וואס דוקא דער (צוויי-טער) נאמען יצחק פון בעל הגאולה איז בגלוי שייך צו פינחס — פינחס בגימטריא יצחק — אבער דער (ערשטער) נאמען יוסף איז א שייכות בהעלם, ווארום אין נאמען פינחס איז דאס ניט מרומז, דאָרף מען זאָגן, אָז די שייכות פון בעל הגאולה מיט פינחס איז אין דער עבודה וואס איז שייך צום נאמען „יצחק“; משאכ די נקודה וואס איז פארבונדן מיטן שם „יוסף“ איז (מער) בהעלם, כדלקמן.

ב. די שייכות בפשטות ו„בגילוי“⁵ פון דער עבודה פון בעל הגאולה מיט

- בענין פינחס מלא בוחג (גז, ב. ריג, ב. רכ, א. רלו,
- ב). מנחת שי ריש פרשתנו. וראה לקמן הערה 38.
- (5) שם רלו, ב.
- (6) ראה שומר אמונים ויכוח הראשון סי' כא"ב.
- וראה גם תניא ח"ב פ"א. פ"ז (פד, ב).
- (7) וראה ו, כה.
- (8) פרשיי שם. מסוטה מג, א. ושי"נ.
- (9) ולהעיר מבי' הלשונות בהשיחה שם „זינען מרומז בהעלם ובגילוי“.

א. די ימי הגאולה יב"ג תמוז פון יאָר תרפ"ז, ווען דער רבי דער שווער איז באַפֿרייט געוואָרן ממאסרו, זינען אויסגעפאלן ביום שלישי ורביעי פון פ' פינחס.

אָזוי אויך בנוגע זיין יום הולדת — י"ב תמוז תר"ס¹ — זאָגט דער רבי, אָז „אין דעם זמן וואס מען לייענט אין דער תורה די פרשה פינחס² בין איך .. גע- באָרן געוואָרן .. און רובא דרובא פון די מאורעות וואס האבן פאָסירט מיט מיר און אַרום מיר .. זינען מרומז בהעלם ובגילוי אין פרשת פינחס“.

ד.ה. אָז גאולתו און עבודתו ועניניו בכלל האָבן אָן ענגן פאַרבונד מיט עניני פינחס, וואס אויף זיין נאָמען ווערט אָנגערופן די סדרה; און ווי ס'איז אויך מרומז אין דעם, וואס דער (צווייטער) נאמען פון בעל הגאולה — „יצחק“ — איז בגימטריא „פינחס“, ווי עס שטייט

- (1) להעיר, שהשנה (התשל"ט) היא התחלת שנת המאה (י' פעמים י') — מספר שלם) להולדתו.
- (2) שיחת ש"פ פינחס, יד תמוז, ה'ש"ת (סה"ש ה'ש"ת ע' 158).
- (3) לכאורה יש לתקן שם, שהרי הקביעות דייב תמוז תר"ס היתה ביום ב' פ' בלק. ואולי צ"ל שם: די פרשת בלק. און פינחס בין איך .. געוואָרן און ס'איז געווען דער ברית. ועד"ז להלן שם. וראה שו"ע אדה"א או"ח מהד"ת סו"ס ד' והתחלת כניסת נפש זו הקדושה היא .. גם במצות מילה“.
- (4) מלא — ראה בית שמואל הל' גיטין שמות אנשים. שי למורה שם. ובטיב גיטין שם. ועוד. וראה

(*) ולהעיר שסימנה וחותמה דפ' בלק — מעשה פינחס. ראה בפנים רט"ג.